STUDIA Koszalińsko-Kołobrzeskie
33 | 2026 | s. 187–201
ISSN (print) 1230-0780 | ISSN (online) 2719-4337
DOI: 10.18276/SKK.2026.33-10

Viktoria Bilyk
Wołyński Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki, Łuck, Ukraina | Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
ORCID: 0000-0002-1788-6704, e-mail: Bilyk.Viktoria@vnu.edu.ua

ŁUCKI GRECKO-UNICKI KONSYSTORZ KOŚCIELNY POD KONIEC XVIII I W LATACH 20. XIX WIEKU: SKŁAD I PODSTAWY PRAWNE FUNKCJONOWANIA

Streszczenie

W artykule, na podstawie analizy materiałów archiwalnych, aktów prawnych i badań naukowych, przedstawiono proces kształtowania się struktury Kościoła grecko-unickiego na Prawobrzeżnej Ukrainie siłą włączonego do Imperium Rosyjskiego. Szczególną uwagę poświęcono organizacji i prawnym zasadom funkcjonowania głównego organu Kościoła grecko-unickiego – Konsystorza Duchownego Grecko-Unickiego, który działał w Łucku na Wołyniu. W pracy wyjaśniono okoliczności powstania tego organu. Wykazano, że działalność Łuckiego Konsystorza Grecko-Unickiego rozpoczęła się od przywrócenia łuckiej eparchii unickiej w 1798 roku. W publikacji omówiono również funkcje konsystorza, który zajmował się zarządzaniem diecezją, organizowaniem pracy dekanatów, urzędników zawodowych i parafii. Konsystorz rozpatrywał zarówno sprawy z działalności duszpasterskiej duchowieństwa, jak i sprawy majątkowe oraz postępowania księży. Konflikty rozstrzygane były między duchowieństwem unickim a księżmi prawosławnymi i lokalnymi właścicielami ziemskimi. Na podstawie materiałów archiwalnych ustalono skład osobowy konsystorza z 1816 roku. Ponadto wyjaśniono pochodzenie społeczne, wykształcenie, stan cywilny i bezpieczeństwo finansowe członków tego konsystorza, a także określono ich stanowiska.

Słowa kluczowe: łucka eparchia grecko-unicka, łucki konsystorz duchowy grecko-unicki, duchowieństwo, biskup, dziekan, sufragan, urzędnik, kanonik łucki, kryłoszanin

Abstract

LUTSK GREEK-UNIAT ECCLESIASTICAL CONSISTORY
AT THE END OF THE XVIII AND THE 20-IES OF THE XIX CENTURY:
COMPOSITION AND LEGAL BASIS OF ITS FUNCTIONING

Based on an analysis of archival materials, legal documents, and scholarly research, this article examines the process by which the structure of the Greek Catholic Church in Right-Bank Ukraine took shape following its incorporation into the Russian Empire. Particular attention is paid to the organisation and legal principles of the functioning of the main body of the Greek Catholic Church – the Greek Catholic Consistory, which operated in Lutsk, Volhynia. The work explains the circumstances surrounding the establishment of this body. It shows that the activities of the Lutsk Greek Catholic Consistory began with the restoration of the Lutsk Greek Catholic Eparchy in 1798. The publication also discusses the functions of the consistory, which was responsible for managing the diocese and organising the work of deaneries, deputies, professional officials and parishes. The consistory dealt with matters relating to the pastoral activities of the clergy, as well as property issues and the conduct of priests. Conflicts were resolved between the Uniate clergy and Orthodox priests and local landowners. Based on archival materials, the composition of the consistory in 1816 was established. In addition, the social background, education, marital status and financial security of the members of this consistory were clarified, and their positions were determined.

Keywords: Greek-Uniate Eparchy of Lutsk, Greek-Uniate Clerical Consistory, clergy, bishop, dean, suffragan, official, Canon of Lutsk, native of Kryloshany

Wstęp

Intensyfikacja życia religijnego w Ukrainie w ostatnich dziesięcioleciach, zaangażowanie opinii publicznej w sprawy Kościoła oraz rosnące zainteresowanie religią jako niezagospodarowaną dziedziną kultury duchowej przyczyniły się do wzrostu zainteresowania ukraińskich badaczy historią Kościoła. Zainteresowanie to jest również wzmacniane przez konfrontację między przedstawicielami różnych wyznań i rosnącą złożoność stosunków międzykościelnych, które charakteryzują nasze dzisiejsze życie. Oczywiste jest, że aby wyjaśnić naturę konfliktów i ich rozwiązanie, konieczna jest dobra znajomość historii chrześcijaństwa na ziemiach ukraińskich. I tutaj Kościół grecko-unicki, który ma bogate historyczne doświadczenie interakcji z różnymi instytucjami społecznymi, nie może pozostać bez uwagi badaczy. Na szczególną uwagę zasługuje jeden z najbardziej dramatycznych okresów w historii tego Kościoła – czas, kiedy był on okrutnie prześladowany przez rosyjskie władze. Konfrontacja ta znalazła odzwierciedlenie nie tylko w całkowitej presji wywieranej na wiernych i duchowieństwo Kościoła, ale także w jego strukturze organizacyjnej i specyfice funkcjonowania[1].

1 Więcej na temat Kościoła grecko-unickiego na ziemiach polskich: Edward Likowski, *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku ze względu na przyczyny jego upadku*, cz. 1 (Warszawa:

1. Kształtowanie się struktury Kościoła grecko-unickiego na Ukrainie Prawobrzeżnej[2] pod koniec XVIII wieku

Ustrukturyzowanie Kościoła unickiego na soborze w Beresteczku w 1596 roku było początkiem powstania, ustanowienia i działalności tego Kościoła na ziemiach ukraińskich. Proces jego formowania był długi i niebezbolesny. Rozciągał się na wiele lat, ponieważ nie wszyscy duchowni i wierni od razu zaakceptowali przejście części Kościoła prawosławnego pod jurysdykcję Rzymu.

Ostatecznie Unia powstała na ziemiach ukraińskich ponad sto lat później. Proces kształtowania się struktury organizacyjnej Greckiego Kościoła Unickiego[3], jego władz i sieci parafialnej został zakończony na przełomie XVII–XVIII wieku wraz z proklamowaniem Unii we wszystkich diecezjach prawosławnych na ukraińskim terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Przystąpienie nowych diecezji do Unii z jednej strony oznaczało zjednoczenie „narodu ruskiego" pod parasolem Kościoła unickiego, a z drugiej wymagało kodyfikacji zmian i określenia perspektyw dalszego rozwoju greckiego Kościoła unickiego. W tym celu w 1720 roku w Zamościu z inicjatywy metropolity kijowskiego Leona [Lwa] Kiszki (Льв Кишка)[4] odbył się sobór cerkiewny. Sobór w Zamościu był prawdopodobnie pierwszym, który postawił pytania dotyczące organizacji Greckiego Kościoła Unickiego i jego

Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa Druk. Piotra Laskawera, 1906); Edward Likowski, *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku ze względu na przyczyny jego upadku*, cz. 2 (Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa Druk. Piotra Laskawera, 1906); Marian Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim. 1796–1839* (Roma–Lublin: Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, 2001).

2 Ukraina Prawobrzeżna (Prawobrzeże) (ukr. Правобережна Україна) – kraina historyczna, część Ukrainy Naddnieprzańskiej położona na prawym (zachodnim) brzegu Dniepru. Termin „Ukraina Prawobrzeżna" pojawił się w dokumentach Rzeczypospolitej (Rzeczypospolitej Obojga Narodów – *Res Publica Utriusque Nationis*) w drugiej połowie XVII wieku, po rozejmie andruszowskim 1667 roku. Biuro Genealogii i Heraldyki Nowina, „Dawny teren Rzeczpospolitej Ukraina Prawobrzeżna", dostęp 20.03.2026, https://www.szlachta.com.pl/obszar-poszukiwan/#:~:text=Ukraina%20Prawobrze%C5%BCna%20(Prawobrze%C5%BCe)%20(ukr,po%20rozejmie%20andruszowskim%201667%20r; Aleksander O. Krasowski, „Polacy Prawobrzeżnej Ukrainy. Część 1. Historia (07.06.2024)", Centrum genealogiczne Sarmata Recro, dostęp 20.03.2026, https://pl.sarmatarecro.com/blog/polacy-prawobrzeznej-ukrainy-czesc-1-historia.

3 Grecki Kościół Unicki, obecnie najczęściej określany jako Ukraiński Kościół Greckokatolicki lub Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego, to katolicki Kościół wschodni, który powstał w wyniku Unii Brzeskiej w 1596 roku. Uznaje władzę papieża, zachowując bizantyjską tradycję liturgiczną, a jego historyczne korzenie sięgają Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Więcej na ten temat: „Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego", dostęp 15.12.2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_katolicki_obrz%C4%85dku_bizantyjsko-ukrai%C5%84skiego.

4 Więcej na temat Leona [Lwa] Kiszki OSBM: „Leon Kiszka", dostęp 15.12.2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Kiszka#cite_ref-1; „Archbishop Lev (Luka) Kiszka (Kyška), O.S.B.M.", dostęp 15.12.2025, https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkiszka.html; Dorota Wereda, „Biskupi unickiej diecezji włodzimiersko-brzeskiej w XVIII wieku", Szkice Podlaskie 9 (2001): 61–75, dostęp 15.12.2025, https://web.archive.org/web/20160304133040/http://mazowsze.hist.pl/article.php?id=24595; Dorota Wereda, *Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku* (Siedlce–Lublin: Wydawnictwo Werset, 2013), 340.

wewnętrznej struktury, obrzędów, służby Bożej, przepisów dotyczących przestrzegania dogmatów i sakramentów[5].

Po przyłączeniu Ukrainy Prawobrzeżnej do Imperium Rosyjskiego pod koniec XVIII wieku, władze stanęły przed zadaniem organicznego i pełnego włączenia regionu do systemu zjednoczonego państwa imperialnego. Ponieważ przytłaczająca większość ludności regionu pozostawała wierna Kościołowi grecko-unickiemu, obcemu rządowi carskiemu, szczególna uwaga rządu carskiego skupiła się właśnie na tym Kościele.

Katarzyna II wydała wiele dekretów, z których wynika, że władze dążyły wówczas do maksymalnego ograniczenia funkcjonowania Kościoła grecko-unickiego i zminimalizowania wpływów klasztorów bazyliańskich na nowo przyłączonych ziemiach. Rozpoczęło się nawracanie wiernych Kościoła unickiego na prawosławie, które określano jako działalność misyjną.

Wczesną jesienią 1795 roku dokonano decydującego kroku w procesie ataku rządu na Kościół unicki. 6 września 1795 roku wydano dekret *O przepisaniu monasterów i cerkwi pozostawionych w tych prowincjach w Unii diecezji białoruskiej*[6], który stwierdzał likwidację (między innymi) grecko-unickich diecezji: łuckiej, kijowskiej i włodzimierskiej. Klasztory i kościoły unickie w województwach wołyńskim, podolskim i bracławskim zostały przydzielone do diecezji białoruskiej i przekazane pod zarząd arcybiskupa połockiego Józefa [Herakliusza] Lisowskiego (Ираклия Лисовского)[7].

Biorąc pod uwagę nową sytuację polityczną, która pojawiła się wraz z wstąpieniem Pawła I na tron rosyjski, 28 kwietnia 1798 roku wydano dekret cesarski *O ustanowieniu diecezji unickich w regionach przyłączonych do Rosji, arcybiskupstwa połockiego oraz biskupstw brzeskiego i łuckiego*[8]. Na mocy tego dekretu unickie parafie województw kijowskiego, wołyńskiego i podolskiego zostały zjednoczone w grecko-unickiej diecezji łuckiej, na czele której stanął biskup Stefan Lewiński (Стефаном Левинским)[9].

---

5 Ігор Скочиляс, „Біля джерел замойського тріюмфалізму: «Synodus Dioecesana Vladimiriensis» 1715 року та його релігійна програма", *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 5 (2007): 141–142.

6 *Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг. (в 45 т.)*, t. XXIII: *1789 – 6 ноября 1796 г.* (СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830), № 17384.

7 Володимир Осадчий, „Ілюзії чи відчай? Лист архієпископа полоцького Іраклія Лісовського на тлі історії унії в Російській імперії наприкінці XVIII ст.", *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 5 (2007): 221; Radwan, *Carat wobec kościoła greckokatolickiego w zaborze Rosyjskim 1796–1839*, 35; Dorota Wereda, *Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku* (Siedlce–Lublin: Wydawnictwo Wersety, 2013), 342; Leonid Żytkowicz, „Lisowski Józef h. Jeż", *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17, wersja elektroniczna, dostęp 15.12.2025, https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jozef-h-jez-przydomek-odrowaz-lisowski.

8 *Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг. (в 45 т.)*, t. XXV: *1798–1799 гг*. (СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830), № 18 503.

9 Ludomir Bieńkowski, „Lewiński Stefan h. Lewart", w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 17 (Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972), 250–251; Kazimierz Dola, „Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych eparchii polskich obrządku grecko-unickiego od Unii Brzeskiej (1596) do roku 1945", w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2: *1764–1945*, cz. 2: *1918–1945* (Poznań–Warszawa: Pallottinum, 1979), 304–311, 307; Tadeusz Śliwa, „Greckokatolicki biskup łucki Stefan Lewiński (1736–1807)", *Premislia Christiana* 30 (2003): 363–396.

Poza granicami terytorialnymi różniła się ona od „starej" diecezji łuckiej, ponieważ zjednoczyła wszystkie parafie unickie na Prawobrzeżnej Ukrainie, które w latach 1794–1796 pozostały po masowym „nawróceniu na prawosławie", a w latach 1809–1815 przyłączono do niej parafie obwodu tarnopolskiego, który w 1809 roku przekazano Imperium Rosyjskiemu[10].

Kościół grecko-unicki w Imperium Rosyjskim podlegał jurysdykcji centralnego organu administracyjnego Kościoła Rzymskokatolickiego – Departamentu Spraw Rzymskokatolickich Kolegium Sprawiedliwości Liwonii[11], Estonii i Finlandii, ustanowionego zgodnie z dekretem z 26 lutego 1797 roku. Unici znaleźli się wówczas pod nadzorem Departamentu Spraw Duchownych Obcych Wyznań Ministerstwa Sprawiedliwości, na którego czele stał metropolita rzymskokatolicki Stanisław Bohusz Siestrzeńcewicz (Станислав Богуш-Сестренцевич)[12].

2. Skład i funkcje grecko-unickiego konsystorza kościelnego w Łucku

Po przywróceniu diecezji łuckiej wznowił także działalność organ kościelny diecezji – Grecko-Unicki Konsystorz Duchowny, który mieścił się w Łucku w guberni wołyńskiej.

Konsystorz zajmował się sprawami wyznaniowymi, wydawał wyroki nad duchowieństwem, a w sprawach małżeństw, rozwodów i bluźnierstw (świętokradztw) – także nad osobami świeckimi[13]. Konsystorz duchowny w Łucku rozpatrywał również spory ziemskie między księżmi unickimi, sprawy dotyczące udzielania sakramentów prawosławnej ludności przez duchowieństwo grecko-unickie, sprawowania nabożeństw „według obrządku grecko-unickiego" w kościołach „przekształconych na prawosławne", sprawy dotyczące

10 Державний архів Волинської області (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, dalej ДАВО), ф. 382, оп. 2, спр. 226. Арк. 10–125; спр. 365. Арк. 2–38.

11 Liwonia nazywana czasami także „Liwlandia" (Inflanty) – jedna z czterech krain historycznych składających się na współczesną Łotwę, leży w jej środkowej i północnej części na prawym brzegu Dźwiny, na północ od Rygi. W XIII wieku podbita przez niemiecki Zakon Kawalerów Mieczowych. Po sekularyzacji zakonu w XVI wieku (1561 r.) była w granicach Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W 1578 roku została zdobyta przez cara Iwana IV Groźnego, jednak odbita przez wojska Batorego. Pozostała w Rzeczypospolitej po rozejmie z 1582 roku w Jamie Zapolskim, w ramach województwa wendeńskiego. W wyniku wojen polsko-szwedzkich w 1621–1629 zajęta przez Szwedów. Po pokoju w Oliwie (1660 r.) trafiła na stałe w ręce szwedzkie. Po wojnie rosyjsko-szwedzkiej w 1721 roku przeszła pod panowanie cara Rosji Piotra I. Od 1921 roku terytorium to było w granicach niepodległej Łotwy. Józef Szymański, „Z dziejów Kościoła katolickiego w Finlandii do 1935 roku", *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 92 (2009): 238, przypis 8.

12 Степан Георгиевич Рункевич, История Минской архиепископии (1793–1832) (СПб: Тип. А. Катанского и К°, 1893), 386; „Archbishop Stanislaw Jan Siestrzencewicz Bohusz", dostęp 15.12.2025, https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bsies.html; „Stanisław Jan Bohusz Siestrzeńcewicz", dostęp 15.12.2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Bohusz_Siestrze%C5%84cewicz; Piotr Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny* (Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2000); *Bibliografia Literatury Polskiej – Nowy Korbut*, t. 6, cz. 1: *Oświecenie* (Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy 1970), 176–178.

13 Виктория Білик, Оксана Карліна, Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія *кінця XVIII – першої третини XIX століть* (Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018), 218.

prywatnych konfliktów między duchowieństwem grecko-unickim a prawosławnym, skargi kasacyjne od decyzji gubernialnego rządu wołyńskiego i inne[14].

W skład konsystorza wchodzili: biskup, archimandryci, archiprezbiter, archidiakon, eklezjarcha, kantor, kryłoszanie i delegaci duchowni. W kancelarii konsystorza pracowali: urzędnik zasiadający w konsystorzu (oficjał), wikariusz – biskup pomocniczy, zastępca biskupa, trzej asesorzy, dwaj sekretarze, protokolant, tłumacz, urzędnik stanu cywilnego, nie więcej niż sześciu innych pracowników biura; dwaj strażnicy spośród emerytowanych żołnierzy[15].

Wszyscy członkowie konsystorza byli mianowani spośród kryłoszan[16] – stałych duchownych katedry diecezjalnej, członków kryłosu[17] (kolegialnego organu doradczego podległego biskupowi diecezjalnemu, który był odpowiedzialny za wszystkie sprawy kościelne, z wyjątkiem procesu duchowieństwa) lub spośród prałatów–kryłoszan[18], posiadających prawo do sądu duchownego na okres trzech lat[19]. Sekretarze, protokolant i tłumacz byli mianowani przez Rzymskokatolickie Kolegium Duchowne, a pozostali przez biskupa po konsultacji z Kolegium. Wszyscy pracownicy byli zwalniani na polecenie Kolegium. Ogół członków konsystorza otrzymywał wynagrodzenie z dochodów diecezji[20].

Pod koniec lat 20. XIX wieku zmieniła się kolejność mianowania członków konsystorza unickiego. Musieli być wymieniani po kolei – jeden na rok, a nie wszyscy naraz po trzech latach. Każdy z nich mógł sprawować urząd nie dłużej niż cztery lata. Członkowie konsystorza byli zatwierdzani przez biskupa, spośród co najmniej dwóch kandydatów na dane miejsce[21]. Ta procedura mianowania członków konsystorza została zatwierdzona dekretem z 17 października 1828 roku *O procedurze wyboru członków do grecko-unickich konsystorzy kościelnych i o składzie ich posiedzeń*[22]. Jednak do tego czasu grecko-unicka diecezja łucka została zlikwidowana, a konsystorz w Łucku zaprzestał swojej działalności.

---

14 ДАВО, ф. 382, оп. 1, спр. 1. Арк. 1 зв.; Спр. 33. Арк. 34 зв.

15 ДАВО, ф. 382, оп. 2, спр. 59. Арк. 36.

16 Kryłoszanin, we Lwowie „świętojurca", „kanonik obrządku ruskiego, siedzący w kryłosie"; *kryłos* przełożenie z grec. *klēros*, „kler". Aleksander Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego* (Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, 1927), 274, dostęp 15.12.2025, https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:PL_Aleksander_Br%C3%BCckner-S%C5%82ownik_etymologiczny_j%C4%99zyka_polskiego_292.jpeg. Zobacz również: Wiesław Witkowski, „Dzieje przenikania terminologii religijnej Kościoła bizantyjskiego do języka polskiego, tudzież terminologii religijnej Kościoła rzymskiego do języka ukraińskiego", dostęp 15.12.2025, http://www.pwin.pl/Publikacje/witkowski_art.html.

17 Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, 274.

18 Prałaci–Kryłoszanie (Kapituła) byli to wyżsi duchowni greckokatoliccy, stanowiący radę biskupa, zarządzający katedrą i diecezją, często sprawujący funkcje w sądownictwie. Prawo do pełnienia funkcji sędziowskich w ramach kapituły było niekiedy ograniczane czasowo (np. 3-letnie kadencje), co wynikało ze statutów diecezjalnych oraz zmian w administracji cerkiewnej. Stanisław Nabywaniec, „Organizacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej przy końcu lat siedemdziesiątych XIX w.", *Nasza Przeszłość* 70 (1988): 75–127.

19 Білик, Карліна, *Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть*, 218.

20 ДАВО, ф. 382, оп. 2, спр. 59. Арк. 36 зв.

21 Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 44.

22 *Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Второе. 12 декабря 1825 – 28 февраля 1881 г. (в 55 т.)*, t. III: *1828 г.* (СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830), № 2354.

Na podstawie materiałów archiwalnych[23] można przeanalizować skład konsystorza w Łucku w 1816 roku, ponieważ dla tego roku istnieje najdokładniejsza i najpełniejsza informacja. Mianowicie personel konsystorza grecko-unickiego w Łucku składał się z 26 osób, a na jego czele stał biskup Jakub Martusiewicz (Яков Адам Окелло Мартусевич, Jakub Adam Okiełło Martusewicz)[24]. Urodził się w 1761 roku, do 1791 roku studiował w seminariach jezuickich w Witebsku i Połocku, gdzie uzyskał doktorat z teologii i prawa kanonicznego. Po święceniach kapłańskich w 1792 roku J. Martusiewicz został mianowany regentem seminarium wileńskiego, a następnie wizytatorem klasztorów. W 1812 roku został asesorem konsystorza grecko-unickiego w Łucku[25]. W skład konsystorza wchodziło czterech archimandrytów klasztorów bazyliańskich: Hieronim Skolpski (Иероним Скольпский) z Dubna, Teodozjusz Gojszewski (Феодосий Гойжевский) z Dermania, Stefan Bilinkiewicz (Симеон Билинкевич) z Kaniowa i January Bystry (Январий Быстрый) z Milczy. Wszyscy oni pochodzili ze szlacheckich rodzin, otrzymali wykształcenie w seminarium bazylianów we Włodzimierzu, a następnie kontynuowali studia w Antopolu, Połocku, Wilnie i Żyrowicach. Archimandryci przyjęli tonsurę zakonną w latach 60–70. XVIII wieku[26].

Archiprezbiterem skrzydła łuckiego był Jan Haczewski (Иоанн Гачевский), archidiakonem skrzydła Piotr Jarmoliński (Петр Ярмолинский), eklezjarchą Bazyli Sobkiewicz (Василий Собкевич), a kantorem Teodor Zanozowski (Федор Занозовский). Pochodzili oni z rodzin szlacheckich lub kapłańskich. Wykształcenie zdobywali w Mezhdurechye (Międzyrzecze) w szkole pijarów, w seminariach bazylianów w Łucku, Hoszczy, Ostrogu i Żytomierzu. Jan Haczewski, po ukończeniu Wyższego Seminarium Duchownego w Wilnie, kontynuował naukę w kolegium papieskim. Po święceniach został mianowany oficerem[27] klasztoru bazylianów w Klewaniu. Piotr Jarmoliński, Bazyli Sobkiewicz i Teodor Zanozowski byli rektorami kościołów parafialnych, w latach 1794–1796 po masowej konwersji unickiej na prawosławie zostali „usunięci". Wraz z utworzeniem „nowej" diecezji łuckiej zostali wprowadzeni do konsystorza[28].

---

23 Przy spolszczonych nazwiskach dodano oryginalny zapis w celu wytłumaczenia się z niepoprawności zapisu w języku polskim. Российский государственный исторический архив (Rosyjskie Państwowe Archiwum Historyczne, dalej РГИА) г. Санкт-Петербург, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 23 142. Л. 1–14; Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 43–45; Radwan, „Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795–1839", 153–225; Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*.

24 „Jakub Martusiewicz", dostęp 15.12.2025, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jakub_Martusiewicz; *Rodzina, herbarz szlachty polskiej*, t. 10: *[Łuba-Miec]*, oprac. przez Seweryna Uruskiego, przy współudz. Adama Amilkara Kosińskiego, wykończony i uzup. przez Aleksandra Włodarskiego (Warszawa: Gebethner i Wolff, 1913), 240; Dmytro Błażejewski, *Ієрархія Київської Церкви (861–1990)* [*Ijerarchija Kyjiwśkoji Cerkwy (861–1990)*] (Rzym: b.w., 1990); Dmytro Błażejowśkyj, *Ієрархія Київської церкви (861–1996)* (Львів: Каменяр, 1996), 266.

25 РГИА, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 23 142. Л. 1–1 об.; ДАВО, ф. 382, оп. 2, спр. 113. Арк. 2.

26 Więcej: Marian Radwan, „Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795–1839", *Nasza Przeszłość* 93 (2000): 153–225; Beata Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780* (Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014).

27 Oficerem (przełożonym) klasztoru bazylianów jest przeor (*igumen*), który kieruje wspólnotą męską wybraną przez zgromadzenie zakonne. Odpowiada za funkcjonowanie klasztoru, pełniąc funkcję administracyjną i duchową.

28 Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 43–45.

Członkami konsystorza było ośmiu kanoników katedralnych (skrzydłowi)[29]: Bazyli Malewicz (Василий Малевич), Mikołaj Mierzwiński (Николай Мержвинский), Teodor Połychtowicz (Федор Полюхович), Jan Piwnicki (Иоанн Пивницкий), Daniel Priszbicewicz (Даниил Пришбитевич), Hieronim Buczyński (Иероним Бучинский), Cyryl Sierociński (Кирилл Сероцинский), Stefan Żyrycki (Стефан Жирицкий); czterech protoprezbiterów: Michał Suszczewski (Михаил Сущевский), Ignacy Nienadkiewicz (Игнатий Ненадкевич), Jan Barszczyński (Barżycki) (Иоанн Баржцинский) i Fiodor Czerwiński (Федор Червинский). Listę członków konsystorza duchowieństwa grecko-unickiego w Łucku uzupełniają zastępcy duchowieństwa unickiego w sądach rejonowych guberni: Antoni Dyszkowski (Антоний Дышковский) i Bazyli (Wasilij) Bieregowicz (Василий Берегович) – z obwodu łuckiego, Fiodor Ziemieński (Федор Земенский) i Jan Lichaczewski (Иоанн Лихачевский) – z obwodu żytomierskiego i inni. Wszyscy byli rektorami kościołów parafialnych, niektórzy z nich pełnili funkcje dziekanów[30].

3. Dane służbowe członków konsystorza kościelnego grecko-unickiego w Łucku w 1816 roku[31]

1. Jakub Martusiewicz (Яков Адам Окелло Мартусевич, Jakub Adam Okiełło Martusewicz)[32] – biskup i administrator. Urodził się w 1761 roku w rodzinie szlacheckiej w guberni mohylewskiej. Do 1791 roku studiował w Witebsku i Połocku w szkołach jezuickich, w 1814 roku w Akademii Połockiej uzyskał stopień doktora teologii i prawa kanonicznego. Święcenia przyjął w 1792 roku, a w 1794 roku został regentem seminarium wileńskiego i wizytatorem klasztorów. Do 1810 roku pełnił funkcję kaznodziei arcybiskupiego, od roku 1812 roku asesora unickiego konsystorza kościelnego w Łucku, a 28 lipca 1811 roku został wyświęcony na biskupa. Jego pensja wynosiła 6 tys. rubli rocznie, z czego część przeznaczano na utrzymanie personelu biskupiego i konsystorza.

2. Hieronim Skolpski (Иероним Скольпский) – archimandryta klasztoru bazylianów w Dubnie. Urodził się w 1753 roku, pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej. Ukończył szkołę bazylianów we Włodzimierzu i seminarium duchowne. W 1769 roku przyjął święcenia zakonne. Był mnichem klasztoru w Borunach, archimandrytą klasztoru w Dorohobużu, a od 1814 roku archimandrytą klasztoru dubieńskiego.

---

29 Kanonicy katedralni w kościołach unickich (greckokatolickich) tworzyli kapituły przy katedrach i pełnili funkcje doradcze biskupa oraz administracyjne, często w ramach konsystorza.

30 Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 43–45; Radwan, „Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795–1839", 153–225; Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*.

31 РГИА, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 23 142. Л. 1–14; Radwan, *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*, 43–45; Radwan, „Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795–1839", 153–225; Lorens, *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*.

32 „Jakub Martusiewicz"; *Rodzina, herbarz szlachty polskiej*, t. 10: *[Łuba-Miec]*, 240; Błażejewski, *Ієрархія Київської Церкви (861–1990)* [*Ijerarchija Kyjiwśkoji Cerkwy (861–1990)*]; Błażejowśkyj, *Ієрархія Київської церкви (861–1996)*, 266.

3. Teodozjusz Gojszewski (Феодосии Гойжевский) – archimandryta klasztoru bazylianów w Dermaniu. Urodził się w 1750 roku. Pochodził ze szlacheckiej rodziny z województwa wołyńskiego. Kształcił się w szkole bazylianów we Włodzimierzu. Studiował retorykę i filozofię w Antopolu, Połocku i Witebsku w szkołach jezuickich. Podstawy teologii studiował w Braniewie (Branzburg) na Warmii. Od 1763 roku był zakonnikiem w klasztorze byteńskim, pracował w wileńskim alumnacie papieskim, w Żyrowicach, w klasztorze chełmskim. Był przełożonym klasztoru byteńskiego oraz ambasadorem przy Sejmie Polskim, dwukrotnie w Warszawie i raz w Grodnie.

4. Stefan Bilinkiewicz (Симеон Билинкевич) – archimandryta klasztoru bazylianów w Kaniowie. Urodził się w 1756 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej z Galicji, studiował w Stanisławowie na Akademii Lwowskiej. Od 1779 roku był mnichem klasztoru bazylianów w Poczajowie, nauczycielem w szkołach klasztornych w Barze, Ostrogu, Lubarze. Od 1803 roku piastował urząd opata klasztoru bazylianów w Lubarze, od 1807 roku administratora klasztoru bazylianów w Kaniowie, a w 1810 roku został mianowany archimandrytą.

5. January Bystry (Януарий Быстрый) – archimandryta klasztoru bazylianów w Milczu. Urodził się w 1763 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej. Do 1779 roku studiował w Antopolu, następnie w Wilnie i Żyrowicach w szkołach bazyliańskich. Od 1779 roku był mnichem w klasztorze bazylianów w Torokaniach[33], od 1802 roku nauczycielem w szkole bazylianów we Włodzimierzu, od 1807 roku w szkole bazylianów w Humaniu, od 1809 roku w szkole bazylianów we Włodzimierzu, a od 1815 roku pełnił funkcję archimandryty.

6. Jan Haczewski (Иоанн Гачевский) – archiprezbiter łuckiego kryłosu. Urodził się w 1768 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej. Do 1785 roku studiował w Żytomierzu, później (do 1790 roku) w Wilnie w alumnacie papieskim. Od 1790 roku pracował jako nauczyciel teologii w seminarium duchownym w Żytomierzu. W 1792 roku przyjął święcenia kapłańskie, a do 1805 roku był kapelmistrzem i oficjałem[34] klasztoru bazylianów w Klewaniu. Do 1810 roku był członkiem Rzymskokatolickiego Kolegium Teologicznego. W 1809 roku został konsekrowany przez papieża na archiprezbitera katedralnego. Otrzymywał 52 ruble srebrne rocznie z funduszu kryłosu, a jako kapłan bezmiestny[35] 50 rubli w banknotach rocznie ze skarbu państwa.

7. Piotr Jarmoliński (Петр Ярмолинский) – archidiakon kryłosu. Urodził się w 1753 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej. Uczył się w Hoszczy w szkole bazylianów, w Międzyrzeczu w szkole pijarów, w seminarium diecezjalnym. W 1816 roku otrzymał świadectwo Uniwersytetu Wileńskiego „o bardzo godnej znajomości nauk teologicznych". W 1780 roku został wyświęcony na proboszcza we wsi Mylsk. Następnie został księdzem bezmiestnym.

---

33 Obecnie wieś o nazwie Imienin.

34 Oficjał zarządzał sprawami administracyjnymi, prawnymi, a często także sądowo-konsystorskimi w obrębie struktury bazyliańskiej.

35 Tzw. bezmiestny kapłan, czyli duchowny, który nie miał nominacji, przypisanej parafii. Wielu duchownych unickich odmówiło przejścia na prawosławie, więc byli zmuszeni do opuszczenia dotychczasowych beneficjów. Irena Wodzianowska, „«…Wierze S Katolickiey z Kościołem Rzymskim zjednoczoney, żyć y umierać pragnę». Losy duchowieństwa unickiego na terenie dawnego województwa bracławskiego po likwidacji sieci parafialnej (1794–1839)", *Teka Komisji Historycznej TN KUL* 6(21), numer specjalny (2024): 195, DOI: https://doi.org/10.18290/teka24.12.

Od 1801 roku był protoprezbiterem ostroguskim, od 1803 roku kryłoszaninem, od 1809 roku prałatem katedralnym. W latach 1805–1816 został asesorem konsystorza, wybrany asesorem Kolegium Duchownego Kościoła Rzymskokatolickiego, a w czasie sporządzania listy zasług udał się do Petersburga. Od 1816 roku był archidiakonem. Otrzymywał wynagrodzenie w kwocie 200 rubli w srebrze rocznie i 50 rubli w przydziałach rocznie jako ksiądz bez obowiązków.

8. Bazyli Sobkiewicz (Василий Собкевич) – eklezjarcha łuckiego kryłosu. Urodzony w 1757 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej, syn księdza w guberni wołyńskiej. Kształcił się w Mnichach w szkole pijarów, w seminarium duchownym w Łucku. W 1780 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii we wsi Hołownica, później w Krzemieńcu. Został odsunięty od władzy. Od 1798 roku był archiprezbiterem Krzemieńca, a następnie asesorem konsystorza. Od 1800 roku był kryłoszaninem, od 1802 roku eklezjarchą katedralnym, a od 1806 roku kapelanem gimnazjum w Krzemieńcu. Za swoją posługę kapłańską otrzymywał pensję w wysokości 84 rubli srebrnych rocznie i 300 rubli w banknotach rocznie.

9. Teodor Zanozowski (Федор Занозовский) – kantor. Urodził się w 1750 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej w guberni wołyńskiej. Kształcił się w szkołach bazyliańskich w Hoszczy, Ostrogu i Łucku. W 1773 roku przyjął święcenia kapłańskie, pełnił funkcję spowiednika biskupa łuckiego, a później kryłoszanina i prokuratora ds. diecezjalnych. Przez dwanaście lat piastował parafię w Ołyce, rezydencji książąt Radziwiłłów. W latach 1798–1805 był asesorem konsystorza, a do 1814 roku urzędnikiem konsystorza i kryłoszaninem katedry. Otrzymywał fundusz od swojej parafii, a także 45 rubli srebrnych rocznie jako prałat z dochodów kryłosu.

10. Bazyli Malewicz (Василий Малевич) – łucki kryłoszanin. Urodził się w 1750 roku. Pochodził z rodziny szlacheckiej z województwa wołyńskiego. Uczył się w szkole bazylianów we Włodzimierzu i w seminarium diecezjalnym. Wyświęcony w 1776 roku na proboszcza we wsi Byteń. Został kapłanem bez tytułu. Przez dwadzieścia lat pełnił funkcję dziekana różyńskiego. Od 1807 roku był skrzydłowym. Od 1816 roku – prokurator spraw diecezji unickiej w Łucku. Otrzymywał pensję w wysokości 30 rubli w srebrze rocznie i 50 rubli w przydziałach rocznie jako kapłan bez obowiązków.

11. Mikołaj Mierzwiński (Николай Мержвинский) – łucki kryłoszanin. Urodzony w 1756 roku. Pochodził z rodziny szlacheckiej w guberni wołyńskiej. W latach 1765–1778 studiował w Łucku, uzyskując stopnie naukowe z teologii i prawa w Ołyckim Kolegium Duchownym. W 1780 roku przyjął święcenia kapłańskie. Od 1802 roku był asesorem konsystorza, a od 1803 roku został mianowany kryłoszaninem.

12. Teodor Połychtowicz (Федор Полухтович) – kryłoszanin. Pochodził z rodziny kapłańskiej. Uczył się od 1769 roku w szkole Włodzimierza Wasyla, później w Chełmskim Seminarium Diecezjalnym. Święcenia kapłańskie przyjął w 1781 roku. Od 1785 roku był księdzem bezmiestnym, od 1798 roku protoprezbiterem w Ratnie i administratorem dekanatu kaszogrodzkiego. W latach 1801–1813 był zastępcą biskupa w Kownie i Włodzimierzu. Przez trzy lata był asesorem w Kolegium Teologicznym Kościoła Rzymskokatolickiego. Od 1813 roku został mianowany kryłoszaninem. Otrzymywał dochody z funduszu parafialnego.

13. Jan Piwnicki (Иоанн Пивницкий) – kryłoszanin. Urodzony w 1763 roku, pochodził z polskiej rodziny szlacheckiej. Uczył się w Szkole Bazylianów Włodzimierskich i w seminarium diecezjalnym. Święcenia kapłańskie przyjął w 1789 roku i pełnił funkcję wikariusza parafii w Niesuchojże. W latach 1799–1804 był dziekanem dekanatu kamieńsko-koszyrskiego, a w 1813 roku został mianowany kryłoszaninem. Otrzymywał dochody z funduszu parafialnego.

14. Daniel Priszbicewicz (Даниил Пришбитевич) – kryłoszanin. Urodzony w 1764 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej w guberni kijowskiej. Studiował w Wilnie i Żytomierzu w seminarium diecezjalnym. W 1793 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii we wsi Horoszków, został księdzem bezmiestnym i pełnił funkcję dziekana w Żytomierzu. W latach 1799–1815 był nauczycielem w szkole w Niemirowie i jej rektorem. Od 1813 roku został mianowany kryłoszaninem. Otrzymywał pensję 50 rubli rocznie w banknotach jako ksiądz bezmiestny i 300 rubli rocznie w srebrze jako nauczyciel.

15. Heronim Buczyński (Иероним Бучинский) – kryłoszanin. Urodził się w 1789 roku i pochodził z rodziny szlacheckiej z guberni wołyńskiej. Studiował w Łucku do 1808 roku, a następnie w seminarium duchownym Uniwersytetu Wileńskiego. W 1815 roku uzyskał tytuł magistra teologii, w 1814 roku przyjął święcenia kapłańskie, a następnie został mianowany kryłoszaninem, czyli nauczycielem w seminarium unickim w Łucku. Otrzymywał pensję w wysokości 30 rubli srebrnych rocznie.

16. Cyryl Sierociński (Кирилл Сероцинский) – kryłoszanin. Urodzony w 1770 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej w guberni kijowskiej, syn księdza. W latach 1780–1789 studiował w Humaniu, od 1790 do 1794 roku przebywał w alumnacie. W latach 1795–1799 był nauczycielem w Niemirowie, od 1799 do 1813 roku sekretarzem diecezji, a od 1811 roku był radnym tytularnym. W 1816 roku przyjął święcenia kapłańskie, następnie został przewodniczącym konsystorza. Otrzymywał roczną pensję w wysokości 20 rubli srebrnych i 100 rubli w banknotach.

17. Stefan Żyricki (Стефан Жирицкий) – kryłoszanin. Urodzony w 1770 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej z guberni wołyńskiej. Uczył się w Szkole Bazylianów we Włodzimierzu, przez pięć lat był sekretarzem konsystorza brzeskiego, a przez siedem lat sekretarzem konsystorza łuckiego. W 1800 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii we wsi Choteszów, a następnie posługiwał w parafiach w Targowicy i Ołyce. Od 1814 roku – asesor kryłoszan.

18. Michał Suszczewski (Михаил Сущевский) – asesor konsystorza. Urodzony w 1752 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej z guberni wołyńskiej. Uczył się w Szkole i Seminarium Bazylianów we Włodzimierzu, święcenia kapłańskie przyjął w 1787 roku, po czym był kapłanem bezmiestnym. Od 1814 roku był asesorem, a od 1816 roku archiprezbiterem łuckim.

19. Ignacy Nienadkiewicz (Игнатий Ненадкевич) – archiprezbiter w Dubrowicach. Urodził się w 1767 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej z guberni wołyńskiej. Uczył się w szkole pijarów w Lubieszowie i seminarium duchownym w Chełmie. W 1791 roku przyjął święcenia kapłańskie, w 1802 roku otrzymał parafię w Dąbrowicy, a od 1808 roku był miejscowym archiprezbiterem.

20. Antoni Dyszkowski (Антоний Дышковский) – deputowany powiatu łuckiego. Urodzony w 1772 roku. Pochodził z rodziny kapłańskiej z guberni wołyńskiej. W latach 1785–1791 uczył się w szkole pijarów w Lubieszewie, a do 1798 roku w aluminacie papieskim w Wilnie. W 1800 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii w Dubrowicach. Od 1810 roku – deputowany.

21. Bazyli (Wasilij) Bieregowicz (Василий Берегович) – deputowany powiatu łuckiego, pochodził z rodziny kapłańskiej. W latach 1793–1806 studiował w Ołyce, w 1810 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii we wsi Swiszczów, a od 1814 roku został deputowanym.

22. Jan Lichaczewski (Иоан Лихачевский) – delegat z Żytomierza. Urodził się w 1770 roku, pochodził z rodziny szlacheckiej z guberni wołyńskiej. Uczył się w szkole i seminarium duchownym w Lubarze. Święcenia kapłańskie przyjął w 1794 roku, następnie był bezmiestny, a w został 1814 roku delegatem.

23. Jan Barszczyński (Barżycki) (Иоанн Баржцинский) – protoprezbiter czernihowski. Urodził się w 1740 roku, pochodził z rodziny kapłańskiej z guberni wołyńskiej, studiował w Żytomierzu. W 1768 roku przyjął święcenia kapłańskie w parafii w Czernihowie. W 1770 roku został kapłanem bezmiestnym, a w 1812 roku protoprezbiterem.

24. Fiodor Ziemieński (Федор Земенский) – deputowany powiatu żytomierskiego. Urodził się w 1757 roku, pochodził ze szlacheckiej rodziny z guberni kijowskiej. Studiował w seminarium diecezjalnym i przyjął święcenia kapłańskie w 1781 roku.

25. Fiodor Czerwiński (Федор Червинский) – protoprezbiter dubieński, urodził się w 1765 roku.

26. Grzegorz (Grigorij) Kriptogow (Григорий Криптогов) (?) [4, l. 1–14].

Zakończenie

Jak wynika z danych służbowych, członkowie konsystorza pochodzili z dwóch stanów – szlacheckiego i duchownego. Średni wiek większości duchownych wynosił od 50 do 65 lat (17 osób), sześciu było w wieku od 40 do 50 lat, jeden miał 27 lat, a jeden członek konsystorza miał 76 lat. Wykształcenie zdobywali głównie w szkołach bazyliańskich i seminariach duchownych w Chełmie, Żytomierzu i Ołyce, niektórzy uczęszczali do szkoły ojców pijarów w Lubieszowie lub ukończyli seminarium główne w Wilnie. Z funduszu konsystorza otrzymywali skromne wynagrodzenie, którego wysokość nieco wzrastała w przypadkach, gdy członek konsystorza był księdzem bezmiestnym (nie miał parafii), i otrzymywał dodatkowo emeryturę. Przedstawione tutaj nazwiska to indywidualne osobistości, ludzie, którzy przeszli do historii, dlatego każdy z nich zasługuje na to, aby poświęcić mu osobne opracowanie. W ten sposób przedstawiony materiał można traktować jako początek większej pracy naukowej o charakterze prosopograficznym.

Bibliografia

„Archbishop Lev (Luka) Kiszka (Kyška), O.S.B.M". Dostęp 15.12.2025. https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bkiszka.html.

„Archbishop Stanislaw Jan Siestrzencewicz Bohusz". Dostęp 15.12.2025. https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bsies.html.

Bibliografia Literatury Polskiej – Nowy Korbut. T. 6, cz. 1: *Oświecenie*, 176–178. Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1970.

Bieńkowski, Ludomir. „Lewiński Stefan h. Lewart". W: *Polski Słownik Biograficzny*. T. 17, 250–251. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1972.

Brückner, Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego*, 274. Kraków: Krakowska Spółka Wydawnicza, 1927. Dostęp 15.12.2025. https://pl.wikisource.org/wiki/Strona:PL_Aleksander_Br%C3%BCckner-S%C5%82ownik_etymologiczny_j%C4%99zyka_polskiego_292.jpeg.

Biuro Genealogii i Heraldyki Nowina. „Dawny teren Rzeczpospolitej Ukraina Prawobrzeżna". Dostęp 20.03.2026. https://www.szlachta.com.pl/obszar-poszukiwan/#:~:text=Ukraina%20Prawobrze%C5%BCna%20(Prawobrze%C5%BCe)%20(ukr,po%20rozejmie%20andruszowskim%201667%20r.

Błażejewski, Dmytro. *Ієрархія Київської Церкви (861–1990)* [*Ijerarchija Kyjiwśkoji Cerkwy (861–1990)*]. Rzym: b.w., 1990.

Błażejowśkyj, Dmytro. *Ієрархія Київської церкви (861–1996)*. Львів: Каменяр, 1996.

Dola, Kazimierz. „Katalog arcybiskupów i biskupów rezydencjalnych eparchii polskich obrządku grecko-unickiego od Unii Brzeskiej (1596) do roku 1945". W: *Historia Kościoła w Polsce*. T. 2: *1764–1945*, cz. 2: *1918–1945*, 304–311, 307. Poznań–Warszawa: Pallottinum, 1979.

„Jakub Martusiewicz". Dostęp 15.12.2025. https://pl.wikipedia.org/wiki/Jakub_Martusiewicz.

„Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-ukraińskiego". Dostęp 15.12.2025. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_katolicki_obrz%C4%85dku_bizantyjsko-ukrai%C5%84skiego.

Krasowski, Aleksander O. „Polacy Prawobrzeżnej Ukrainy. Część 1. Historia (07.06.2024)". Centrum genealogiczne Sarmata Recro. Dostęp 20.03.2026. https://pl.sarmatarecro.com/blog/polacy-prawobrzeznej-ukrainy-czesc-1-historia.

„Leon Kiszka". Dostęp 15.12.2025. https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Kiszka#cite_ref-1.

Likowski, Edward. *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku ze względu na przyczyny jego upadku*. Cz. 1. Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa Druk. Piotra Laskawera, 1906.

Likowski, Edward. *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku ze względu na przyczyny jego upadku*. Cz. 2. Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa Druk. Piotra Laskawera, 1906.

Lorens, Beata. *Bazylianie prowincji koronnej w latach 1743–1780*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2014.

Nabywaniec, Stanisław. „Organizacja greckokatolickiej diecezji przemyskiej przy końcu lat siedemdziesiątych XIX w.". *Nasza Przeszłość* 70 (1988): 75–127.

Nitecki, Piotr. *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2000.

Radwan, Marian. „Bazylianie w zaborze rosyjskim w latach 1795–1839". *Nasza Przeszłość* 93 (2000): 153–225.

Radwan, Marian. *Carat wobec Kościoła greckokatolickiego w zaborze rosyjskim 1796–1839*. Roma–Lublin: Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej, 2001.

Rodzina, herbarz szlachty polskiej. T. 10: *[Łuba-Miec]*, oprac. przez Seweryna Uruskiego, przy współudz. Adama Amilkara Kosińskiego, wykończony i uzup. przez Aleksandra Włodarskiego, 240. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1913.

„Stanisław Jan Bohusz Siestrzeńcewicz". Dostęp 15.12.2025. https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanis%C5%82aw_Bohusz_Siestrze%C5%84cewicz.

Szymański, Józef. „Z dziejów Kościoła katolickiego w Finlandii do 1935 roku". *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 92 (2009): 235–246.

Śliwa, Tadeusz. „Greckokatolicki biskup łucki Stefan Lewiński (1736–1807)". *Premislia Christiana* 30 (2003): 363–396.

Wereda, Dorota. „Biskupi unickiej diecezji włodzimiersko-brzeskiej w XVIII wieku". *Szkice Podlaskie* 9 (2001): 61–75. Dostęp 15.12.2025. https://web.archive.org/web/20160304133040/http://mazowsze.hist.pl/article.php?id=24595.

Wereda, Dorota. *Biskupi unickiej metropolii kijowskiej w XVIII wieku*. Siedlce–Lublin: Wydawnictwo Werset, 2013.

Wodzianowska, Irena. „«…Wierze S Katolickiey z Kościołem Rzymskim zjednoczoney, żyć y umierać pragnę». Losy duchowieństwa unickiego na terenie dawnego województwa bracławskiego po likwidacji sieci parafialnej (1794–1839)". *Teka Komisji Historycznej TN KUL* 6(21), numer specjalny (2024): 191–207, DOI: https://doi.org/10.18290/teka24.12.

Witkowski, Wiesław. „Dzieje przenikania terminologii religijnej Kościoła bizantyjskiego do języka polskiego, tudzież terminologii religijnej Kościoła rzymskiego do języka ukraińskiego". Dostęp 15.12.2025. http://www.pwin.pl/Publikacje/witkowski_art.html.

Żytkowicz, Leonid. „Lisowski Józef h. Jeż". *Polski Słownik Biograficzny*. T. 17, wersja elektroniczna. Dostęp 15.12.2025. https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/jozef-h-jez-przydomek-odrowaz-lisowski.

Білик, Виктория, Оксана Карліна. *Жива спільнота в імперському світі: Луцька греко-унійна єпархія кінця XVIII – першої третини XIX століть*. Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2018.

Державний архів Волинської області (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО), ф. 382, оп. 1, спр. 1.

Державний архів Волинської області (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО), ф. 382, оп. 1, спр. 1. ф. 382, оп. 2, спр. 113.

Державний архів Волинської області (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО), ф. 382, оп. 2, спр. 226.

Державний архів Волинськоїобласті (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО),, ф. 382, оп. 2, спр. 33.

Державний архів Волинськоїобласті (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО), ф. 382, оп. 2, спр. 365.

Державний архів Волинськоїобласті (Państwowe Archiwum Obwodu Wołyńskiego, ДАВО),, ф. 382, оп. 2, спр. 59.

Осадчий, Володимир. „Ілюзії чи відчай? Лист архієпископа полоцького Іраклія Лісовського на тлі історії унії в Російській імперії наприкінці XVIII ст.". *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 5 (2007): 218–225.

Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Второе. 12 декабря 1825 – 28 февраля 1881 г. (в 55 т.). Т. III: *1828 г*. СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830.

Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг. (в 45 т.). Т. XXIII: *1789 – 6 ноября 1796 г*. СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830.

Полное собрание законов Росийской империи. Собрание Первое. 1649–1825 гг. (в 45 т.). Т. XXV: *1798–1799 гг*. СПб: Типография II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830.

Российский государственный исторический архив (Rosyjskie Państwowe Archiwum Historyczne, РГИА) г. Санкт-Петербург, ф. 797, оп. 6, ч. 2, д. 23 142, Л. 1–14.

Рункевич, Степан Георгиевич. *История Минской архиепископии (1793–1832)*. СПб: Тип. А. Катанского и К°, 1893.

Скочиляс, Ігор. „Біля джерел замойського тріюмфалізму: «Synodus Dioecesana Vladimiriensis» 1715 року та його релігійна програма". *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej* 5 (2007): 139–178.

Cytowanie chicagowskie:

Bilyk, Viktoria. „Łucki grecko-unicki konsystorz kościelny pod koniec XVIII i w latach 20. XIX wieku: skład i podstawy prawne funkcjonowania". *Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie* 33 (2026): 187–201. DOI: 10.18276/skk.2026.33-10.

Cytowanie oksfordzkie:

Bilyk V. *Łucki grecko-unicki konsystorz kościelny pod koniec XVIII i w latach 20. XIX wieku: skład i podstawy prawne funkcjonowania*. „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie" 33 (2026), s. 187–201. DOI: 10.18276/skk.2026.33-10.